

NGO's: waakhond of schoothond?

Rudy De Meyer

NCOS

De verhouding tussen de NGO's en de overheid heeft altijd alle kenmerken vertoond van een stormachtige relatie: van bitsige oprispingen tot wakke vleierij, met alle schakeringen daartussen. In de loop der jaren werd de stijl aan de omstandigheden aangepast. Sommige NGO's staken zich in maatpak en schaafden aan hun conversatie, maar maakten tegelijk de overstap naar meer pragmatische eisenprogramma's en zachte vormen van 'collaboratie'. Andere bewaarden afstand en hielden vast aan de kruisgeur en het lekkere gevoel van militante, maar vooral symbolische acties. Toch was er niet echt een duidelijke scheiding tussen de twee kampen. De mooiste NGO-successen werden geboekt op basis van een min of meer doordachte mix van de twee lijnen. Resultaat boeken is voor de NGO's dus veeleer een kwestie van zorgvuldig te bewaken dosering dan van duidelijke, exclusieve keuzes.

Hallo, met God?

In september 1980 werden we op het NCOS opgebeld door Tim Cullen, stafmedewerker op de dienst externe betrekking van de Wereldbank. Kon hij langskomen om een aantal zaken te bespreken? Anno 1994 klinkt dat haast banaal, maar in die vroege dagen was het een onvervalst evenement. De Wereldbank was toen grotendeels onbekend en zeker onbemind, al kreeg ze pas later, na de pijnlijke ervaring met enkele structurele aanpassingsprogramma's, het statuut van dief en moordenaar. Nu zijn NGO-mensen bij de Wereldbank, alvast bij haar mindere goden, kind aan huis. Sommige NGO-lobbyisten maken zelfs daadwerkelijk de overstap en laten zich bij de bank inlijven.

In 1984 dreigde toenmalig premier Tindemans in een parlementaire speech het NCOS publiekelijk af. De bordjes met 'Mobutu dineert, de

Zairees crepeert, Tindemans medeplichtig', die met enthousiasme waren gehanteerd tijdens de 11.11.11.-actie, waren er voor de bewindsman te veel aan geweest. Tien jaar later prees staatssecretaris Derijcke in *De Morgen* hetzelfde NCOS bijna het graf in: 'Dergelijke kunstmatige kloof tussen vriend en vijand is niet constructief. Nu hebben we toch veel meer bereikt. Wat kan je meer wensen dan dat de overheid zelf toegeeft dat er problemen zijn? We zetten ons samen onder hetzelfde gebouw. Het conflictmodel was versleten. Er is nu een kritische opbouwende relatie tussen overheid en NGO's en dat begint volop te renderen...'

Twintig jaar geleden stonden NGO's buiten de deuren van UNCTAD te protesteren, en moesten ze informatie bijeenwissen uit de vuilnisbakken van de landenvertegenwoordigers. Nu zijn ze massaal betrokken bij de voorbereiding van de sociale top van de VN en hebben ze ruim spreektijd op de plenaire vergaderingen. Er is in enkele decennia dus toch wel wat veranderd. Dat komt de werking en resultaten van de NGO's ten goede, zo lang de NGO-ers in kwestie dit soort contacten aangaan op eigen voorwaarden en geruggesteund worden door een achterban die hen tijdig kan terugfluiten. Precies daar durft het schoentje wel eens knellen.

Het sirenenlied

In theorie is het doodeenvoudig. De NGO's zijn de pleitbezorgers van de ontwikkelingslanden in de Belgische politiek. Hun achterban verwacht dat dat pleidooi voor de derde wereld ook wordt omgezet in politieke verandering en concrete maatregelen. Lobbyisten verwoorden en verdedigen in politieke kringen de aspiraties van hun achterban. Ze proberen druk te zetten op beleidsverantwoordelijken die een specifiek

stukje Noord-Zuid-verhouding onder hun bevoegdheid hebben. Voor bindende toezeggingen krijgen de betrokken bewindslui bloemen. Voor weigeringen worden ze aan de schandpaal genageld. De houding van de NGO's wordt in dat geval bepaald door de uitgangspunten, de concrete politieke vertaling ervan en de mate waarin de overheid echt stappen zet in de richting van een beter Noord-Zuid-beleid.

In de praktijk zijn er echter tal van stoorzenders. Net als de meeste stervelingen zijn NGO's niet alwetend, niet almachtig, en niet helemaal doof voor de lokroep van geld en macht. We laten enkele van de sterkste verlokkingen de revue passeren.

Het geld geteld

Een NGO is zelden een haveloze bende in een kraakpand. In België valt het nog redelijk mee, maar buitenlandse organisaties zoals het Britse Oxfam of het Noord-Amerikaanse CARE realiseren een 'omzet' waarvan een Vlaamse KMO enkel maar kan dromen. Ontwikkeling is, ook niet-gouvernementeel, een miljardenbusiness. Dat hoeft niet eens negatief te zijn. De toename van de middelen bracht onmiskenbaar een professionelere aanpak en een grotere impact op het terrein mee. Regeringen uit het Noorden en uit de derde wereld gingen de grotere NGO met iets meer respect behandelen. En het pak extra dollars en franken werd gedeeltelijk vertaald in een sterkere politieke invloed.

De schaduwzijde is dat de gevestigde NGO veel aandacht besteedt aan zijn eigen apparaat. Met de centen vermindert ook de neiging om zich met ware doodsvrechting in een conflict met de overheid te storten. Daarmee is bijvoorbeeld niet gezegd dat de Belgische NGO's zich monddood zouden laten maken omwille van de stevige pot overheidsgeld waarop ze sinds de tweede helft van de jaren '70 door het mechanisme van de medefinanciering een beroep kunnen doen, al blijft de verleiding altijd bestaan. Er is wel duidelijk een trend om in te spelen op het soort activiteiten dat middelen opbrengt of minstens zichzelf bedruipt. En dat is niet altijd een gezonde basis om prioriteiten voor project en ander werk te bepalen.

Het kameleonsyndroom

NGO-lobbyisten die individueel op de overheid worden afgestuurd hebben wel eens de neiging om net als een kameleon de kleur aan te nemen van het milieu waarin ze verkeren. Radicaal met de radicalen, respectabel in gesprekken met regering of Wereldbank. Niets menselijks is hun vreemd. Zo moet je al sterk in je schoenen staan om je niet door de Wereldbank te laten imponeren. Het is een mastodont met een paar duizend topeconomisten. Ze beschikken over macht, geld en een onvergelijkbare schat aan gegevens. Het grootste gevaar is niet eens dat de NGO-vertegenwoordiger zich op een eenmalige vergadering in de vernieling laat praten. Riskanter is de sluipende 'bestraling' in regelmatig terugkerende gesprekken, correspondentie, lectuur van Wereldbankrapporten. Iedereen wil wel eens een aai over zijn ego. En 'ernstig' genomen worden door de Wereldbank en andere groten der aarde mag er wat dat betreft wel wezen.

Dit is zeker geen pleidooi voor een absoluut contactverbod. Uiteraard moeten NGO's, beter zelfs dan nu, de analyses en de argumenten van de Bank kennen en bestuderen. Er valt tenslotte heel wat van hen te leren. De NGO's moeten de lessen van de Bank echter systematisch toetsen aan hun eigen uitgangspunten, én vooral aan de werkelijkheid op het terrein. Het is dan ook raadzaam om lobbyisten na enkele maanden aan het 'front' even te ontwennen door een harde confrontatie met de eigen achterban.

Een wazig wereldbeeld en het complexiteitscomplex

NGO's zijn, algemeen gesproken, nooit bijster sterk geweest in het scherp analyseren van de machtsverhoudingen in de wereld. Door de val van de muur in het begin van de jaren '90 kreeg hun gezichtsvermogen nog een extra klap. Heel wat NGO's zijn ver meegestapt in de 'eind van de koude oorlog'- en eind van de geschiedenis'-euforie. De illusie dat met het einde van de Oost-West-spanning ook alle andere fundamentele belangentegenstellingen zijn weggefallen, is sterk doorgesijpeld in doen en denken van de ontwikkelingssector. Het maakt dat de internationale uitbuitingsmechanismen wat uit het beeld

dreigen te verdwijnen, en dat steeds meer plaats wordt ingeruimd voor op zich belangrijke agendapunten zoals mensenrechten, duurzaamheid van ontwikkeling, de rol van binnenlandse elites, enzovoort. Het bepaalt mee de houding tegenover de overheid. Men wordt minder alert voor de zakelijke en geopolitieke belangen achter ontwikkelingsamenwerking en het internationaal beleid. De recentste geschiedenis biedt nochtans meer dan een voorbeeld van plat misbruik van humanitaire slogans.

NGO-personeel dat wel een structurele Noord-Zuid-analyse maakt, kampt dan weer met en andere kwaal. De politieke actie van de NGO's is de jongste jaren meer dan een gezwaai met holle slogans. De eisen die aan de regering worden gepresenteerd sluiten aan bij de echte politieke agenda, en zijn doorgaans goed onderbouwd. Wie zich ingraaft in dossiers zoals schuldenlast, Gatt, grondstoffenakkoorden, of zelfs ontwikkelingsamenwerking raakt al snel onder de indruk van de complexiteit van de problemen. Men gaat genuanceerder tegen een aantal dingen aankijken. Een prima evolutie, zolang men zich niet kapot nuanceert en niet verlamd raakt door twijfel. Na het zorgvuldig afwegen van argumenten voor en tegen moet er uiteindelijk toch een beleidslijn worden uitgestippeld.

En veel goede redenen

Ik wil niet te veel nadruk leggen op de risico's van het vak. Er bestaan immers ook tal van goede redenen om de dialoog met de overheid wel aan te gaan, en om de marge die door regeringen en internationale instellingen wordt geboden grondig uit te buiten. Wij hoeven daarbij niet op onze knieën om overheidsgunsten te smeken. Om verschillende redenen moet men met ons rekening houden: het publieke draagvlak, de band met partners in de derde wereld, realisaties te velde die een strikte kosten-baten-analyse kunnen doorstaan, het dringende karakter van de problemen die wij aankaarten, de 'redelijkheid' van de politieke eisenprogramma's. Al is onze werking, ook op die vlakken, voor verbetering vatbaar.

Wat mij betreft gaan we dus verder op de ingeslagen weg. Toch kunnen we best een aantal zekeringen inbouwen om platte uitverkoop aan de overheid te voorkomen: een scherpere analyse van belangen en machtsverhoudingen, duidelijke uitgangspunten en eisenprogramma's, een duidelijk mandaat voor NGO-'onderhandelaars', een regelmatige toetsing van de resultaten, en last but not least een stevige dosis financiële onafhankelijkheid.